

Міністерство освіти і науки України
Харківський обласний відділ Українського географічного товариства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Університет м. Орадя (Румунія)
Могильовський державний університет ім. А.А. Кулешова (Білорусь)
Харківська обласна станція юних туристів

РЕГІОН - 2016:

СТРАТЕГІЯ ОПТИМАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(м. Харків, 10 – 11 листопада 2016 р.)

Харків
2016

Редакційна колегія: В.С. Бакіров, д. соц. н., проф., акад. НАН України (голова редакційної колегії), Л.М. Немець, д. геогр. н., проф. (заступник голови редакційної колегії), М.О. Барановський, д. геогр. н., проф., А.П. Голіков, д. геогр. н., проф., Н.В. Гусєва, к. геогр. н., доц., Ю.І. Кандиба, к. геогр. н., доц., Л.В. Ключко, к. геогр. н., доц., С.В. Костріков, д. геогр. н., проф., К.В. Мезенцев, д. геогр. н., проф., К.А. Немець, д. геогр. н., проф., Я.Б. Олійник, д. екон. н., проф., акад. АПН України, І.О. Пилипенко, д. геогр. н., доц., Г.П. Підгрушній, д. геогр. н., ст. наук. співроб., К.Ю. Сегіда, к. геогр. н., доц.

Адреса редакційної колегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, к. 3-62, тел. 8(057) 707-52-74, e-mail: konfregion@ukr.net.

Затверджено до друку рішенням вченої ради факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 3 від 17.10.2016 р.).

Регіон – 2016: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 10 – 11 листопада 2016 р.). – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – 347 с.

Тексти представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів цитат, власних імен та інших відомостей.

Матеріали пройшли внутрішнє рецензування.

ISBN 978-966-285-361-2

© Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2016

З М І С Т

ПЛЕНАРНІ ДОПОВІДІ

<i>Немець Л.М., Ключко Л.В., Сегіда К.Ю., Немець К.А., Кандиба Ю.І., Гусєва Н.В., Вірченко П.А.</i>	
РОЗВИТОК СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ В ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	12
<i>Барановський М.О.</i>	
ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦЕНТРІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ	17
<i>Бондаренко Е.Л.</i>	
ВИМОГИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГІС ПРИ ПРОВЕДЕННІ МОНІТОРИНГУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	20
<i>Костріков С.В.</i>	
СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІС ДЛЯ АНАЛІЗУ УРБОГЕОСИСТЕМ	23
<i>Мальчикова Д.С.</i>	
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ У РЕГІОНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	26
<i>Мезенцев К.В., Гаврилюк О.К.</i>	
ПОЛЯРИЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА РІВНЕМ УРБАНІЗОВАНОСТІ	
<i>Олійник Я.Б.</i>	
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИЙ СЕКТОР РЕГІОНУ: ФОРМУВАННЯ ТА СТРУКТУРА	30
<i>Пасько В.Ф.</i>	
РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	33
<i>Пилипенко І.О., Нападівська Г.Ю.</i>	
МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТОПОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ПОШУКУ ПРОСТОРОВИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ	36
<i>Підгрушній Г.П., Іщенко Ю.Д.</i>	
КРЕАТИВНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЛЮСІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	39
<i>Яворська В.В., Панишина Ю.А., Лебединець Н.В.</i>	
ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	41
<i>Отмош М.М., Pokolodna М.М.</i>	
THE DEVELOPMENTAL ROLE OF ECOTOURISM	44
	47

областей мали по два переможця (Волинська, Вінницька, Івано-Франківська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Чернігівська області) та 8 областей мали по 1 переможцю (Закарпатська, Запорізька, Донецька, Житомирська, Київська, Миколаївська, Черкаська та Чернівецька області).

У 2015 році кількість номінацій збереглась, але змінились дві їх теми:

- 1) Енергозбереження та енергоефективність;
- 2) Співробітництво громад: практичні результати і вигоди;
- 3) Стимулювання економічної активності, створення робочих місць.

Про учасників конкурсу у 2015 році маємо більше інформації. Тому можемо проаналізувати активність ОМС у процесі подачі заявок. Загалом 2015 рік був менш активним проти 2014 року за загальною кількістю поданих заявок – лише 98 у 2015 році проти 180 у 2014 році. Відповідно до цього зменшилась і кількість призерів конкурсу 19 у 2015 р., проти 37 – у 2014 р.

У 2015 році регіон-лідер за кількістю поданих заявок, як у і в 2014 р. був незмінним – Дніпропетровська область (19 заявок), друге місце – Хмельницька область (12), третє місце за Львівською областю (11). Традиційно, найбільше поданих заявок отримано від міських рад – 54, за ними йдуть сільські ради – 34, і районні – 12. Не було отримано жодної заявки від обласних рад. Не було отримано жодної заявки на участь у конкурсі від ОМС Закарпатської, Одеської та Луганської областей.

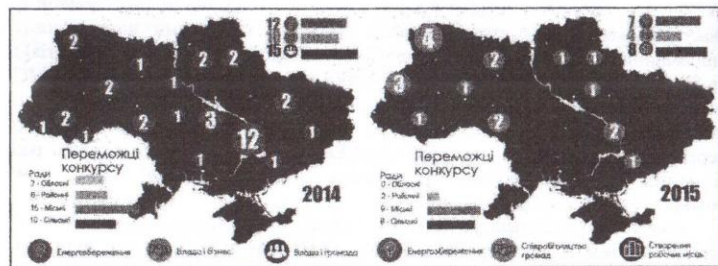

Рис. 1. Переможці конкурсу «Кращі практики місцевого самоврядування» у 2014 та 2015 роках за регіонами України

Призери конкурсу по регіонах визначились наступним чином: найбільше переможців мала Волинська область – 4, друге місце посіла Львівська – 3 переможці, Вінницька, Дніпропетровська та Житомирська області мали по 2 переможці. У решті областей (Івано-Франківська, Запорізька, Полтавська, Сумська та Чернігівська області) мали по одну переможцю.

Аналізуючи переможців конкурсу за два останні роки можна виділити регіони-лідери. Найбільш активним є ОМС Дніпропетровської області – 14 призерів конкурсу. Друге місце займає Волинська область, яка за два роки має 6 призерів. Третє місце у Вінницькій області – 4 призери. Ще 7 областей

мають по три призери, 2 області – по два та 7 по одному. Не мають жодного призера 5 областей (Луганська, Одеська, Рівненська, Тернопільська та Херсонська області).

Висновки. На думку авторів, конкурс має цілком практичне значення для визначення основних полюсів росту на кожному рівні адміністративно-територіального устрою нашої країни: на регіональному - показує найбільш активні області та райони; на місцевому – визначає кращі міста, селища та села.

Запропонований рейтинг органів місцевого самоврядування, який визначається на основі аналізу переможців та призерів конкурсу, визначає найбільш активні, надійні та відкриті до співпраці населені пункти. На які можуть звертати увагу як інвестори для розвитку свого бізнесу, так і міжнародні фінансові донори у процесі пошуку надійних учасників власних проектів.

Список використаних джерел: 1. Збірник практик-переможців конкурсу «Кращі практики місцевого самоврядування» 2014 року / [Л.А. Абрам'юк, М.М. Юрченко]; М-во регіон. розвитку, буд-ва та житл. комун. госп-ва України, Рада Європи. – К.: К.І.С., 2015. – 112 с. 2. <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozyvotok-mistsevoho-samovryaduvannya/konkurs/>

УДК 711.01:711.4.01:711.5

РОЗРОБКА МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ДЛЯ НОВОСТВОРЕНОГО ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПРОСТОРОВОГО ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАД

Н.В. Мороз, А.М. Панкєєва
kafedrambg@mail.ru

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна*

В сьогоднішніх умовах зростання ролі регіональної політики й самоврядування держава при визначенні перспектив міст і територій орієнтується на місцеві ресурси. В Україні розпочалася довгоочікувана реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади, яка передбачає передачу більших повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад. Важливою складовою та запорукою реалізації цієї реформи є формування спроможних громад, яке відбувається шляхом об'єднання територіальних громад.

У відповідності до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (№157-VIII від 05.02.2015) [1] сьогодні особливої актуальності набувають питання розробки містобудівної документації для новостворених територіально-просторових об'єднань громад з метою забезпечення планування та сталого розвитку територій кожного окремого територіального утворення.

Питання ефективного просторового планування та містобудівного проектування ще й тому, що зростає роль територіальних громад, які інколи

© Мороз Н.В., Панкєєва А.М., 2016

мислять вузькими інтересами, що може спричинити втрату системної цілісності території, викликати загострення соціально-економічних проблем та погіршення стану природного середовища. Так, однією з означених проблем є раціональне використання містобудівних засобів регулювання, відносин населених пунктів, які входять до складу об'єднаних територіальних громад.

Об'єднані територіальні громади при здійсненні проектів свого розвитку, незважаючи на чисельність населення та розмір мають спиратися на містобудівну документацію. Сьогодні, правовою основою містобудування та просторової організації держави виступають: Конституція України, Закони України «Про основи містобудування», «Про місцеве самоврядування і України», «Про місцеві державні адміністрації», «Про архітектурну діяльність», «Про планування і забудову територій», «Про охорону культурної спадщини», «Про відповідальність підприємств, їх об'єднаних установ та організацій за порушення у сфері містобудування», Земельний Кодекс України, а також Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку та регулювання ринку земель населених пунктів, інших земель несільськогосподарського призначення», Постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Держбуду, зокрема Державні будівельні норми України «Склад, зміст, порядок розроблення, погодження а затвердження генеральних планів міських населених пунктів (ДБН Б.1-3-97), «Порядок створення й ведення містобудівних кадастрів населених пунктів (ДБН Б.1-1-93), «Містобудування. Планування та забудова міських і сільських поселень» (ДБН 360-92) та інші законодавчі акти центральних і місцевих органів виконавчої влади [2].

Більшість містобудівних документів розроблено на умовних підсоновах 1970-1980-х років, забезпечення містобудівною документацією населених пунктів в контексті всієї держави залишається неповним, не відповідає існуючій містобудівній ситуації, сучасним соціально-економічним умовам і потребує оновлення, коригування або нового розроблення. Проте нині розпочався процес створення електронних карт областей для потреби розробки Схем планування їх території.

Розробка генеральних планів на кожен населений пункт вимагає великих коштів. Так, в сільських територіях слід розумно підходити до етапності виконання робіт з формування комплексу місцевих планувальних і містобудівних документів. Адже зрозуміло, що неможливо відразу знайти в місцевих або в державному бюджеті достатні кошти, щоб відразу розробити генеральні плани для всіх населених пунктів. Але це напевно і не потрібно.

Однак у сільрадах з більш ніж одним селом лише центральний населений пункт є досить численним, має бюджетну інфраструктуру, там розміщуються невеликі виробництва чи торговельні точки. Значна кількість сіл мають населення менше 100 чоловік, не є центрами сільрад, і мають дуже негативну демографічну складову. Розробка генерального плану для такої категорії сіл сьогодні навряд чи зможе забезпечити їх розвиток, але кошти будуть витрачені. Тому говорити про можливість і доцільність розробки в рамках однієї селищної або сільської ради генеральних планів усіх сіл, що входять до складу сільради – недоцільно, а витрати на їх розробку не є виправданими. Також слід

враховувати розміщення на землях сільрад в рекреаційних зонах та за їх межами садових товариств, дачних будинків, промислових об'єктів та ін. й сільська рада не вирішить питання планування навіть за наявності генерального плану оскільки ці території розташовані за межами населених пунктів тобто виведені з-під юрисдикції сільради. Землі за межами сільради тепер належать до іншого виду містобудівної документації – схеми планування території району. А це вже поза компетенцією сільради.

Тому, на сьогоднішній день, враховуючи Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», доцільно почати розробку схем планування місцевих громад та генеральних планів на адміністративні центри для раціонального використання коштів місцевого та державного бюджетів з одночасним внесенням змін до системи планування території додавши таку містобудівну документацію як – «Схеми планування місцевих громад».

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>
2. Габрель М.М. Просторовий потенціал в обґрунтуванні розвитку нових територіальних громад [Текст] / М.М. Габрель, Г.М. Юрчишин // Архітектурний вісник КНУБА: Наук.-вироб. збірник. – К.: КНУБА, 2016. – Вип. 8-9. – С. 206-216.

УДК 911.3

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ

Ю.А. Перегуда

Julia_pereguda@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

На формування середнього класу в регіональному розрізі впливають різні фактори, в той час соціально-економічні є досить значними, тому, що відображають ефективність функціонування економіки, фінансових ринків, ринку праці, землі, інвестицій і ґрунтуються на доходах населення [1]. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження нерівності населення з позиції суспільної географії розкриті в працях М. Барановського, Т. Богомолі, Н.С. Гасвської, І. Гукалової, С. Іщука, К. Мезенцева, Н. Мезенцевої, І. Мельник, Я. Олійника, А. Степаненка, О. Топчієва, В. Тапіліної, О. Черкашиної, О. Хоми, О. Шаблія. Праці представлених вчених мають вагомое значення для розкриття проблеми формування середнього класу, але розкриття соціально-економічних факторів в даному контексті досліджувалось фрагментарно та потребує ґрунтовної структуризації.

Як вважають дослідники М.Д. Пістун, В.О. Тюрло та К.В. Мезенцев передумови та чинники регіонального розвитку охоплюють усю сукупність зовнішніх і внутрішніх обставин життєдіяльності населення, що зумовлюють її

© Перегуда Ю.А., 2016